

Стаття надійшла до редакції 30.10.2013

Кошарская М.В., маг.,
Институт филологии КУНУ имени Тараса Шевченко

**Семантика анакреонтической лирики Максима Рыльского
(цикл «Венец ряста»)**

В статье рассматривается ранняя любовная лирика Максима Рыльского, а именно цикл «Венец ряста» (из сборника «На белых островах» 1910 года), в которой просматриваются мотивы анакреонтической поэзии. В истории украинской литературы поэтика Максима Рыльского анализируется в контексте художественной практики такого уникального явления для отечественной литературы, как «неоклассики». Поэтому сделана попытка охарактеризовать и описать еще мало изученную страницу лирики Максима Рыльского. Означены основные образы и символы цикла, которые передают внутреннее состояние лирического героя.

Ключевые слова: анакреонтическая лирика, любовная лирика, лирический герой, образ-символ, символичность.

Kosharska M.V., mag.,
Institute of Philology Taras Shevchenko University of Kyiv

**Semantics of Anacreontic lyrics by Maxym Rylskiy
(the cycle «Circelet of ryast plant»)**

The article deals with the early love lyrics by Maxym Rylskiy, particularly the cycle «Circelet of ryast plant» (from the collected volume «On the white islands» 1910 year), in which investigates the Anacreontic motif in lyrics. In the Ukrainian literature history Maxym Rylskiy's poetics are analyzed by context of art practice such as unique phenomenon for Ukrainian literature as «neoclassics». That's why there an attempt to analyze and to estimate the aspect of Maxym Rylskiy's lyrics, which is left out of consideration, is made in the article.

Key words: Anacreontic lyrics, love lyrics, lyrical hero, type as symbol, symbolicalness.

УДК 82-930.272

Лазаренко Т.Д., викл.,
Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка

**КРОС-КУЛЬТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ В НОВЕЛІСТИЦІ ЕТНІЧНИХ
АВТОРОК США**

У статті розглянуто різноманітні крос-культурні елементи в новелістиці індіанських та мексиканоамериканських авторок США. Зацентовано увагу на та-

ких проявах крос-культурності в новелістичних текстах, як особливості утворення топосу, поліфонічність наративу, прояви «пограничної свідомості». Окрему увагу відведено варіантам поєднання різних мов у рамках єдиного тексту та утворенню нових мовних форм, що є очевидною ознакою крос-культурного мислення.

Ключові слова: *крос-культурність, мультикультурність, погранична свідомість, білінгвізм, інтерлінгвізм, культурний простір, проміжковий простір, національна ідентичність, світосприйняття, мовні коди, стильова гібридизація.*

За останні десятиліття в американістиці та поза нею важко уявити жодну дискусію стосовно ідентичності митця без згадки про поняття мультикультуралізму. Феномен мультикультуралізму широко й ґрунтовно потрактований у працях багатьох літературознавців та культурологів, серед яких Ч.Тейлор, І. Рід, Е.Р. Лі, Р. Такакі, М. Гібернау та багато інших. Серед російських дослідників слід виокремити праці М.Тлостанової, а також розвідки таких відомих учених як Т. Воронченко (Росія), Ю. Стулов (Білорусія). Проблему мультикультуралізму в літературі США у вітчизняному літературознавстві аналізували Н.Висоцька, Т.Денисова, Н.Жлуктенко, Г.Запорожець та інші вчені. За останні роки зросла увага дослідників до романної прози мультикультурних авторок: серед них слід згадати розвідки О. Шостак (Л.Сілко), С.Советної (А. Кастільо), Ю. Джолос (Л. Ердрік). Проте новелістична проза етнічних авторок все ще залишається на периферії наукового розгляду. Варто відзначити видання у 2012 році антології українських перекладів американської жіночої малої прози «Безіменна», до якої включено новели таких відомих авторок, як Т. Моррісон, Е. Вокер, С. Сиснерос, Л. Сілко, М.Г. Кінгстон. Однак це лише перший крок у наближенні новелістики етнічних авторок до українського читача. Між тим, саме мала проза, 'short story' у її самотній американській версії, на нашу думку, має особливий епістемологічний потенціал у синтезі культурних практик, у створенні культурного діалогу, адже саме в короткому оповіданні особливості етнічного письма проступають у стислих і сугестованих формах та набувають надзвичайної виразності.

Основою мультикультурного світогляду є формування порубіжної свідомості, – в результаті перебування в умовах культурного та духовного пограниччя активно формується новий тип особистості, що належить двом культурам одночасно і, водночас, до кінця не належить жодній з них. Важливою властивістю культурного пограниччя відома російська дослідниця М.Тлостанова вважає амбівалентність, яка найяскравіше проявляється в характеристиці «пограничної свідомості» людини, що застрягла на кордоні, і нерідко протистоїть не лише власному «безґрунтянству», але й укоріненню в одній, двох або й більше культурах [Тлостанова 2000, 13]. Відомий критик Гомі Бґабха зазначає, що місце, яке етнічні автори займають і в житті, і в лі-

тературі, можна назвати поняттям «проміжковий простір» (interstitial space) [Bhabha 1994, 2]. Г.Бгабха характеризує цей стан як такий, що дозволяє автору виявляти риси приналежності до обох світів і в той же час не вписуватися в жоден з них. Створюючи прозу «в межах» та «зсередини» таких пограничних зон, письменники піддають аналізу і сумніву нерівність у стосунках між людьми, расами, мовами [Bhabha 1994, 5].

Сьогодні пограниччя як символічно-просторовий образ, зауважує М.Тлостанова, нерідко осмислюється через поняття культурної «дислокації», місця між національною укоріненістю і новим соціокультурним простором, позначеним пам'яттю про втрату коріння. Саме відчуття такої втрати, на думку дослідниці, маркує собою соціальне та психологічне «занепокоєння», що формує основу національної, культурної, етно-расової ідентифікації [Тлостанова 2000, 13]. З думкою відомої російської вченої погоджується і українська дослідниця Н. Бідасюк, зазначаючи, що порубіжжя означає боротьбу двох сторін, що вимагає від іммігранта особливих зусиль для збереження власної ідентичності [Бідасюк 2007, 8]. Отже, вчені перебувають у пошуку нових підходів і визначень для так званої «перехідної ідентичності» [“the hyphenated self”]. У творах мультикультурних авторок ідентичність структурується через гру пам'яті і нарративу, виявляє нові аспекти в дискурсі історії і культури етносу.

У рамках окресленої проблеми цілком доречно зупинитися на творах авторок індіанського та мексикано-американського походження, адже постійно перебуваючи на межі зіткнення двох різних культур, саме вони розмежовують їх та протиставляють одна одній (індіанки П.Аллен, Е.Кук-Лінн, А.Лі Волтерс, М. Толлмаунтін), або синтезують і утворюють новий сплав, що відображає це перебування між двох кордонів (чикана С.Сиснерос, А.Лус Вільянуева, А.Гаспар де Альба).

Проживаючи в чужому культурному оточенні, етнічні авторки переживають і пропускають через власну творчу свідомість симптоми болючого процесу акультуризації, в результаті чого виникають твори з деякими специфічними ознаками, які можна об'єднати під загальною назвою «крос-культурна література», пропонує російський критик С.Толкачов. [Толкачов 2013, 3]. Коливання – метафізичне, емоційне, між центром та периферією — на думку автора є поширеною метафорою у творчості письменників-мігрантів, для яких екскурс із «третього світу» до «першого» супроводжується не лише подоланням власних усталених понять про навколишній світ та людей, але й перетворюється на процес переговорів, які ведуться в умовах подолання жорстких політичних, традиційних культурних настанов, які творять/формують національну ідентичність. Герой крос-культурної літератури, який має

перехідну, подвійну, гібридизовану ідентичність, розташовану «десь між», у стані транзитності відображає діалектику бінарної опозиції «приналежності / неприналежності» до тієї чи іншої нації [Толкачов 2013, 3].

Своєрідність творчості мультикультурних авторів полягає в тому, що з-під їх пера виходять тексти, написані з точки зору «емоційного досвіду соціальної маргінальності», «з позиції краю». Тексти, які створено в «пограничних зонах», дає простір для критичного дистанціювання, необхідного для розуміння нової епохи після руйнування біполярного світу [Толкачов 2013, 12]. Відома британська дослідниця Монсеррат Гібернау зазначає, що сила мови походить від її здатності створювати єдині поля обміну та комунікації, які сприяють зміцненню національної ідентичності. Гібернау зауважує – про двох людей, які не розуміють одне одного, годі казати, що вони мають спільну національну ідентичність [Гібернау 2012, 26].

Наративну канву новел індіанських авторок можуть утворювати численні взаємопереплетені наративи, що свідчить про гібридність наративної форми, поєднання в ній елементів, характерних як для культури їхнього етносу, так і для культури домінуючої більшості. В рамках їхніх новел можна вичленити елементи легенди, притчі та міфу – міфу про творця світу чи його руйнівника, про походження чи кінець світу, про праматір тощо; алюзії на індіанську історію в контексті загальної американської історії; автобіографічні елементи кожної з авторок. Особливу увагу привертають концепти індіанського світосприйняття, яке перейняте містичним баченням духовних та фізичних вимірів навколишнього світу та відтворює міфічне як реалістичне.

Будь-яка етнічна мова несе в собі певні маркери, коди. На зміну мові мейнстріму приходиться інша художня мова, яка свідомо використовується авторками для визначення власної ідентичності й допомагає краще зрозуміти їхні твори. Відбувається своєрідний процес метафоричного проникнення етнічної культури в культуру мейнстріму. С. Толкачов вважає, що сприйняття тексту як метафори призводить до уніфікованого прочитання тексту, коли «гострі кути» національної образності і культури «згладжуються». Метафора набуває більшого значення, ніж культурний контекст. Учений слушно зауважує, що прочитання мультикультурного тексту може відбуватися і через призму метонімії як текстового тропу, що замінює метафору. Таке прочитання «загострює» симптоматичність тексту, крізь який починають явно проглядати соціальні, культурні та політичні архетипи, які так чи інакше впливають на його створення. [Толкачов 2013, с.13].

У новелістиці етнічних авторок метафоричність мови, метафоричність образів та тексту загалом є чи не основною характерною ознакою, – часто навіть заголовки слугують узагальнюючою метафорою всього тексту: згадаємо

новели мексиканоамериканки Альми Лус Вільянуеви «Замок з піску», «Ціна дива», «Народження діви», а також твори індіанок П.Джонсон «Так було спочатку», А.Лі Волтерс «Воїни», М.Галлахер «Історії без кінця». Кожний заголовок є не стільки прямою вказівкою на фабулу чи тему, скільки образно акумулює і відтворює основний творчий задум.

На рівні композиції крос-культурні елементи у новелах етнічних авторок можуть бути оприявлені в топосі. Важливою рисою досліджуваних новелістичних текстів є хронотоп мегаполісу як символ мультикультурного простору. У їхніх творах місто постає як текст, у якому сплавляються численні реальні факти й літературні алюзії, в результаті чого виникає гібридний напівфантастичний образ мегаполісу – модель універсуму, своєрідний мультикультурний котел, в якому зміщуються межі часу та простору. Подібним чином створюють образ мегаполісу як центру зосередження різних, часто полярних, культур афроамериканки Тоні Моррісон («Речитатив») Тоні Кейд Бамбара, а також чикана Сандра Сиснерос у циклі новел «Будинок на Мангостріт». Якщо у Т.Моррісон це велике місто у одному з північних штатів, і його простір умовно поділено на дві частини (через тривалий конфлікт двох героїнь, що існують наче в паралельних просторових площинах, в яких майже немає спільних точок дотику), то в новелах С.Сиснерос – це Чикаго, тобто єдиний простір, що охоплює всі можливі прояви людських пристрастей, стосунків, мов, традицій, тощо.

Спроби відтворити специфіку нового типу художнього простору репрезентовано у взаємному пристосуванні та мімікрії панівної мови до мови меншин. Головною рисою цього процесу є багатшарова гібридизація мови, зокрема стильова [Толкачов 2013, с.16]. У багатьох новелістичних текстах етнічних авторок вживаються неперекладені слова, унікальні у фонетичному сенсі звуки, специфічні мовні структури. Таким чином і відбувається діалог мов і культур, у якому «сигнали» етнічної культури самі по собі стають метафоричним вираженням культурної та національної ідентичності. Наприклад, пряме уведення в текст слів, що не мають перекладу, утворює межу між «чужим» і «своїм»; цей прийом використовують як мексикано-американки (А.Л.Вільянуева, А. Гаспар де Альба), так і індіанки (А.Лі Волтерс, П.Аллен, М. Толлмаунтін).

Окрім лексичних ознак гібридизації мови, слід згадати і про графічні ознаки мовних змін: вживання надмірної кількості підрядних речень або цілковита їх відсутність; велика кількість дефісів, тире, трьох крапок, синтезованих слів (причому серед них можна виділити два варіанти: слова, синтезовані з виключно англійських та слова, синтезовані зі слів англійською та рідною мовами), що найбільше проявляється у новелах авторок чикана.

Для переважної більшості мексикано-американських громад характерним явищем є білінгвізм (спілкування членами громади двома мовами (англійська та іспанська) та інтерлінгвізм (використання мексиканського варіанту іспанської мови та діалекту, що є гібридним поєднанням іспанської та англійської (Spanglish).

Іспанська англійська (Spanglish – це результат мовної гібридизації, мовного контакту (language-contact phenomena) двох етносів. Г. Анзалдуа вирізняє різні варіанти іспанської та англійської мов, що побутують на мексикано-американському кордоні, однак найбільш поширеними вважає мову пачуко, іспанську чикано та спенгліш. Мова пачуко (pachuco) є своєрідним протестом проти літературної іспанської та літературної англійської, це мова таємних кодів, зрозуміла лише тим, хто розмовляє нею, оскільки складається зі сленгових слів, запозичених як з англійської, так і з іспанської. Авторки чикана використовують окремі слова мови пачуко (А.Гаспар де Альба, Сандра Сиснерос, А.Л.Вільянуева) головним чином для передачі характеристик героїв та для створення емоційного колориту. Наприклад, у їхніх новелах можна зустріти такі слова, як гуса («дівчина»), vato («хлопець» або «піжон»), chale (заперечна відповідь – «ні»), churo – («звичайно»), тощо. Мовою пачуко спілкуються, головним чином, підлітки, тому часто вона звучить у новелах відповідної теми (С.Сиснерос, цикл «Будинок на Манго-стріт», А.Гаспар де Альба «Це просто дурні кролики», «Сон про Піньюту»).

Іспанська чикано та спенгліш – це два іспано-англійських діалекти, якими розмовляє переважна більшість дорослого населення мексиканців, що народилися в Америці, або ж американців мексиканського походження. Тому принцип зміни мовних кодів для створення розмовних моделей або ж, іншими словами, кодової комутації (code-switching), передбачає використання в крос-культурному тексті двох чи більше мов чи діалектів. Глорія Анзалдуа у своїй праці «Кордони» (“Borderlands/La Frontera”) говорить: «Для народу, який ані належить до іспанців, ні проживає на території, де іспанська є основною мовою; для народу, який не належить до англосовного населення країни, однак проживає в країні, де англійська є домінуючою мовою; для народу, який не може цілковито ототожнювати себе ані з тими, хто говорить літературною (формально – кастильською) іспанською, ані з носіями літературної англійської єдиним виходом є створення власної мови. Мова, з якою вони можуть пов’язувати власну ідентичність, яка здатна передавати навколишню реальність та цінності з їхньої точки зору – це мова, що складається зі слів, які не є **espanol ni ingles** (ані іспанськими, ані англійськими), але поєднує обидві мови. Ми розмовляємо місцевою говіркою, роздвоєною мовою, вარიацією двох різних мов» [Ansaldua 1990,78]

За спостереженням письменниці й критика Марти Санчес, обидві мовні техніки (як білінгвізм, так і інтерлінгвізм) вимагають від читача вміння переключатися з однієї мови на іншу. Маючи досвід двомовності, читач змушений подумки співставляти тексти/слова англійською з текстами/словами іспанською; при залученні досвіду міжмовності синтаксична протяжність, додаткові значення слів, іронія, реверберація слів та образів поєднуються, розходячись одночасно у двох напрямках. Текст, написаний двома мовами одночасно, <...> графічно на одній сторінці вводить в дію конфлікт та напругу між двома основними читацькими аудиторіями, англійською та іспаномовною. [Sanchez 1985, 33] Приклади подібного одночасного використання двох мов можна знайти в новелах практично кожної з мексиканоамериканок, які використовують іспанську фразеологію чи окремі слова, майстерно вплітаючи їх в канву переважно англійського тексту. Особливо захоплюється тим прийомом А.Гаспар де Альба, а Сандра Сиснерос та А.Лус Вільянуева, хоч меншою мірою, але також вдаються до інтерлінгвізму.

Форми перетину культурних кодів характерні для різних етнічних груп новелісток, і вони говорять про себе та власну культурну та етнічну ідентичність, як про «стрічку Мебіуса, а не про пряму лінію» [Allen 1987, 151]. Вони піддають сумніву поняття батьківщини, культурної ідентичності, гендерного простору, «іншого», влади та нормативного досвіду сексуального життя, вбачають в жіночому еротизмі «дивне подвоєння» умовно девіантного та інвертованого, але з потенційно магічним аспектом – тим, «що має вихід в обидва світи» [Глостанова 2000, 46]. Все це і позначає той крос-культурний простір американської жіночої новели, в якому народжується нова, вільна від будь-яких умовностей, ідентичність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Бідасюк Н. В. Творчість Бхараті Мухерджі у контексті американського мультикультуралізму // Бідасюк Н.В./ 10.01.04 - література зарубіжних країн автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук.: К., 2007.
- 2.Гібернау, Монсеррат . Ідентичність націй. – Темпора, 2012. – 304 с.
- 3.Глостанова, М. В. Проблема мультикультуралізму і література США кінця ХХ века. - М., 2000.– 139 с.
- 4.Толкачев С.П. Мультикультуралізм в постколониальному просторі та крос-культурна англійська література// Толкачев, С.П.// http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2013/1/Tolkachev_Multiculturalism-Cross-cultural-Literature.
- 5.Allen, P.G. The Autobiography of a Confluence // I Tell You Now : Autobiographical Essays by Native American Writers / ed. by B. Swann, A. Krupat. Lincoln, NE, 1987. – P. 141–154.
6. Ansaldua, Gloria . Borderlands/ La Frontera. The New Mestiza. – Aunt Lute Books.: San Francisco, 1990. – 260 p.

7. Bhabha, H. The Location of Culture. L. Routledge; 2 edition (1 Sep 2004),– 400 p.
8. Sanchez, Marta Ester. Contemporary Chicana Poetry: A Critical Approach to an Emerging Literature (Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press, 1985.–367 p.

Стаття надійшла до редакції 27.10.13

Лазаренко Т.Д., препод.,
Институт международных отношений КНУ им.Тараса Шевченко

**Кросс-культурные элементы
в новеллистике этнических писательниц США**

В статье рассматриваются элементы кросс-культурности в новеллистике этнических писательниц США. Представлены такие проявления кросс-культурности, как особенности формирования топоса, полифоничность в нарративе, особенности проявления «пограничного сознания» в новеллистическом тексте. Отдельное внимание уделяется особенностям сочетания различных языков в рамках единого текста и созданию новых языковых форм как одному из наиболее заметных проявлений кросс-культурности в художественном тексте.

Ключевые слова: *кросс-культурность, мультикультурность, «пограничное сознание», билингвизм, интерлингвизм, культурное пространство, промежуточное пространство, национальная идентичность, мировосприятие, стилевая гибридизация.*

Lazarenko T.D., assistant lecturer,
Institute of International Relations Taras Shevchenko University of Kyiv

**Cross-cultural elements
in the short stories of ethnic women writers of the USA**

The article deals with cross-cultural elements in the short stories of ethnic women writers of the USA. Special attention is paid to such cross cultural phenomena as the peculiarities of topos, polyphonic narrative, the peculiar features of “border consciousness” which become obvious in the texts of ethnic women writers. A good deal of attention is devoted to the process of combining two languages and creating new language forms, that is the most evident feature of cross cultural elements in the short stories of ethnic women writers.

Key words: *cross-cultural, multiculturalism, “border consciousness”, bilingualism, cultural space, interstitial space, national identity, world perception, language codes, stylistic hybridization.*